

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ 100 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ (1911-2011)

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νεανικά χρόνια

Ο Οδυσσέας Ελύτης γεννήθηκε στις 2 Νοεμβρίου του 1911 στο Ηράκλειο της Κρήτης. Ήταν το τελευταίο από τα έξι παιδιά του Παναγιώτη Αλεπουδέλλη και της Μαρίας Βρανά. Ο πατέρας του καταγόταν από τον συνοικισμό Καλαμιάρης της Παναγιούδας Λέσβου και είχε εγκατασταθεί στην πόλη του Ηρακλείου από το 1895, όταν σε συνεργασία με τον αδελφό του ίδρυσε ένα εργοστάσιο σαπωνοποιίας και πυρηνελαιουργίας. Το παλαιότερο όνομα της οικογένειας Αλεπουδέλλη ήταν Λεμονός, το οποίο αργότερα μετασχηματίστηκε σε Αλεπός. Η μητέρα του καταγόταν από τον Παππάδο της Λέσβου.

Το 1914 ο πατέρας του μετέφερε τα εργοστάσιά του στον Πειραιά και η οικογένεια εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Ο Οδυσσέας Ελύτης εγγράφηκε το 1917 στο ιδιωτικό σχολείο Δ.Ν. Μακρή, όπου φοίτησε για επτά χρόνια, έχοντας μεταξύ άλλων δασκάλους του τον Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο και τον Ι.Θ. Κακριδή.

Τα πρώτα καλοκαίρια της ζωής του πέρασαν στην Κρήτη, στη Λέσβο και στις Σπέτσες. Το Νοέμβριο του 1920, μετά την πτώση του Βενιζέλου, η οικογένειά του αντιμετώπισε διώξεις, με αποκορύφωμα τη σύλληψη του πατέρα του, εξαιτίας της προσήλωσής της στις βενιζελικές ιδέες. Ο ίδιος ο Βενιζέλος είχε στενές σχέσεις με την οικογένεια και είχε φιλοξενηθεί συχνά στην οικία της στο κτήμα του Ακλειδιού. Το 1923 ταξίδεψε οικογενειακώς στην Ευρώπη, επισκεπτόμενος την Ιταλία, την Ελβετία, τη Γερμανία και τη Γιουγκοσλαβία. Στη Λωζάνη ο ποιητής είχε την ευκαιρία να γνωρίσει από κοντά τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Το φθινόπωρο του 1924 εγγράφηκε στο Γ' Γυμνάσιο Αρρένων Αθηνών και συνεργάστηκε στο περιοδικό *Η Διάπλασις των Παίδων*, χρησιμοποιώντας διάφορα ψευδώνυμα. Όπως ο ίδιος ομολογεί (πολλά αυτοβιογραφικά στοιχεία δίνει ο Ελύτης στο βιβλίο του *Ανοιχτά Χαρτιά*) τότε πρωτογνώρισε τη νεοελληνική λογοτεχνία, αυτός ο θρεμμένος με λογοτεχνικά έργα του παγκοσμίου πνεύματος,

που ξόδευε όλα του τα χρήματα αγοράζοντας βιβλία και περιοδικά. Εκτός από την ενασχόλησή του με τη λογοτεχνία, ασχολήθηκε ενεργά με ορειβατικές εκδρομές στα βουνά της Αττικής και αντιδρώντας στην άπληστη διάθεσή του για διάβασμα, στράφηκε στον αθλητισμό. Ακόμη και τα βιβλία που αγόραζε, έπρεπε να έχουν σχέση με την ελληνική φύση: Καμπούρογλου, Κ.Πασαγιάννης, Στ. Γρανίτσας, κι ένας τρίτομος «Οδηγός της Ελλάδος». Την Άνοιξη του 1927 μία υπερκόπωση και μία αδενοπάθεια τον ανάγκασαν να εγκαταλείψει τις

αθλητικές τάσεις του καθηλώνοντάς τον στο κρεβάτι για περίπου τρεις μήνες. Ακολούθησαν ελαφρά συμπτώματα νευρασθένειας και περίπου την ίδια περίοδο στράφηκε οριστικά προς τη λογοτεχνία, γεγονός που συνέπεσε με την εμφάνιση αρκετών νέων λογοτεχνικών περιοδικών, όπως η *Νέα Εστία* και τα *Ελληνικά Γράμματα*.

Το καλοκαίρι του 1928 πήρε το απολυτήριο του Γυμνασίου με βαθμό 7^{3/11}. Μετά από πιέσεις των γονέων του, αποφάσισε να σπουδάσει χημικός, ξεκινώντας ειδικά φροντιστήρια για τις εισαγωγικές εξετάσεις του επόμενου έτους. Την ίδια περίοδο ήρθε σε επαφή με το έργο του Καβάφη και του Κάλβου ανανεώνοντας συγχρόνως τη γνωριμία του με τη θελκτική αρχαία λυρική ποίηση. Παράλληλα ανακάλυψε το έργο του Πωλ Ελυάρ και των Γάλλων υπερρεαλιστών, που επέδρασαν σημαντικά στις ιδέες του για τη λογοτεχνία, σύμφωνα με τον ίδιο: «...μ' ανάγκασαν να προσέξω κι αδίστακτα να παραδεχτώ τις δυνατότητες που παρουσίαζε, στην ουσία της ελεύθερης ενάσκησης της, η λυρική ποίηση».

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Αν στον αιώνα μας η Ελλάδα έχει συμβάλει στον παγκόσμιο πολιτισμό κατά τρόπο αποφασιστικό, η συμβολή αυτή πρέπει να αναζητηθεί σ' ένα πολύ συγκεκριμένο χώρο, το χώρο της ποίησης. Αυτή η δυναμική παρουσία της Ελλάδας στην παγκόσμια λογοτεχνία έγινε ιδιαίτερα αισθητή μετά τον τελευταίο μεγάλο πόλεμο, όταν μια πλειάδα από πολύ σημαντικούς ποιητές άρχισε να γίνεται ευρύτερα γνωστή στο διεθνές αναγνωστικό κοινό, σπάζοντας το φράγμα της ελληνικής γλώσσας. Το φράγμα αυτό που άλλοτε εμπόδιζε τον Παλαμά και το Σικελιανό να ξεπεράσουν τα όρια της ελληνικής επικράτειας, το εξουδετέρωσαν με το έργο τους σιγά-σιγά, όμως συστηματικά και αποτελεσματικά, ορισμένοι από τους μεγάλους δημιουργούς του αιώνα μας, όπως ο Κωνσταντίνος Καβάφης, ο Νίκος Καζαντζάκης, ο Γιώργος Σεφέρης, ο Γιάννης Ρίτσος και ο Οδυσσέας Ελύτης.

Είναι αναμφισβήτητο το γεγονός ότι η Ελλάδα-παρά τις φοβερές αναστατώσεις που τάραξαν στον αιώνα μας την ομαλή πορεία του κοινωνικού και πνευματικού της βίου-γνώριζε και γνωρίζει στις μέρες μας μια πραγματική λογοτεχνική άνθιση. Και αυτή δεν είναι μια διαπίστωση που την κάνουμε εμείς με κάποια συγκατάβαση. Η επιβεβαίωση του πολιτιστικού αυτού φαινομένου έρχεται συνήθως απέξω με τις διεθνείς αναγνωρίσεις: με τα δύο βραβεία Νόμπελ στο Σεφέρη και τον Ελύτη, με τα δύο βραβεία Λένιν στο Βάρναλη και τον Ρίτσο.

Ο ποιητής Οδυσσέας Ελύτης ανήκει στη λεγόμενη <<γενιά του '30>>. Ο όρος βέβαια αυτός είναι καθαρά συμβατικός και δηλώνει εκείνη την πλειάδα πεζογράφων και ποιητών που εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα γύρω στο 1930 και σιγά-σιγά αλλά σταθερά άλλαξε με το έργο

της το γενικό κλίμα της πνευματικής μας ζωής και οδήγησε τη νεοελληνική λογοτεχνία στη σημερινή της ακμή.

Τον Νοέμβριο του 1935, στο 11ο τεύχος του περιοδικού “Τα Νέα Γράμματα”, εμφανίζεται ένας νέος ποιητής με το όνομα Οδυσσέας Ελύτης. Επειδή ο Γ. Κατσίμπαλης, εκδότης του περιοδικού, είχε μαντέψει στους δισταγμούς και στις “μεμφιμοιρίες” του νεαρού, το φόβο μην “εκθέσει” την οικογένειά του, ιδιοκτήτρια των επιχειρήσεων σαπωνοποιίας και πυρηνοελαιοτριβείων Αλεπουδέλη, του είχε βρει και ένα όνομα για την περίπτωση Οδ. Βρανάς, που χρησιμοποιεί το επώνυμο της μητέρας του. Αλλά ο νεαρός είχε κιόλας έτοιμο μέσα του άλλο όνομα, που με αυτό έμελλε να καθιερωθεί στα γράμματα.

Το νόημα του ονόματος του Ελύτη αποδόθηκε στο συνδυασμό της συλλαβής “Ελ”, αρχικής σε ονόματα σημαδιακά, όπως Ελλάδα, Ελευθερία, Ελένη, Ελπίδα με τη “γενική τοπωνυμική κατάληξη των ελληνικών ονομάτων” ανάλογα με το “Πολίτης”.

Το 1935 όμως –χρονολογία εμφάνισης του ποιητή στα γράμματα-κυκλοφορεί το “Μυθιστόρημα” του Σεφέρη, μαζί και η “Υψικάμιнос” του Ανδρέα Εμπειρικού. Με την “Υψικάμινο” εισβάλλει ορμητικά στον ελληνικό χώρο ο υπερρεαλισμός.

Ο υπερρεαλισμός (μετάφραση της γαλλικής λέξης surrealism) υπήρξε φιλολογική, ποιητική και καλλιτεχνική κίνηση που γεννήθηκε σαν διττή επανάσταση κοινωνική και ατομική. Υπακούει στην ανάγκη της δράσης όσο και στην ανάγκη του ονείρου, με τον απώτερο σκοπό “να αποδοθεί στον άνθρωπο η δύναμή του. Η επανάσταση γίνεται με οδηγούς το Μαρξ και το Φρόυντ, τους θεωρητικούς ηγέτες της κοινωνικής και της ατομικής απολύτρωσης. Ιδρυτής του υπήρξε ο Αντρέ Μπετόν, που ήταν γιατρός και ασχολήθηκε με την ψυχανάλυση. Το 1924 έδωσε στη δημοσιότητα την πρώτη διακήρυξη (μανιφέστο) για τον υπερρεαλισμό, που αφού ρίζωσε στη Γαλλία, εξαπλώθηκε κατόπιν και στις υπόλοιπες χώρες.

Από ομολογία του ίδιου του Ελύτη ξέρουμε ότι την εποχή αυτή έψαχνε να βρει το ύφος της δικής του φωνής και δίσταζε να γράψει πάνω στα γνωστά και φθαρμένα πρότυπα. Η επαφή του με τον υπερρεαλισμό, στον οποίο τον μύησε ο Εμπειρικός, τον βοήθησε την ώρα εκείνη να ξεπεράσει τις αναστολές του, του έλυσε στην κυριολεξία τα χέρια και τον ενίσχυσε στην απόφασή του να γράψει τους πρώτους στίχους.

Στα “Νέα Γράμματα” δημοσιεύτηκαν τ’ ακόλουθα ποιήματα: “Του Αιγαίου”, “Επίγραμμα”, “Κλίμα της Απουσίας” και “Δεύτερη Φύση”. Τα πρώτα δηλαδή ποιήματα των “Προσανατολισμών”.

Αμέσως φάνηκε ότι ο νέος ποιητής μιλούσε μίαν άλλη γλώσσα. Μέσα στο ζοφερό κλίμα του καρυωτακισμού της εποχής εκείνης, ο νέος ποιητής έφερνε ένα αίσθημα σωματικής και ψυχικής ευφορίας κι ήταν μια φωνή αισιοδοξίας, που είχε ανάγκη ο τόπος μας.

Με τους πρώτους στίχους του ο Ελύτης μας έδωσε και τις συντεταγμένες της ποίησής του της νεανικής εκείνης περιόδου: το φως, τη θάλασσα, τον έρωτα.

Ο έρωτας

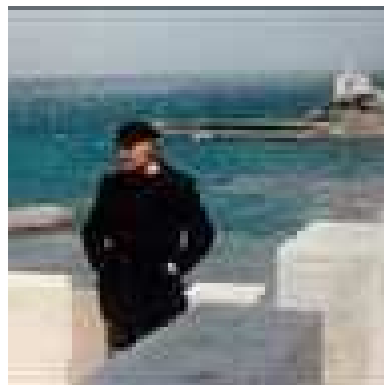
Το αρχιπέλαγος

και η πλώρα των αφρών του

Κι οι γλάροι των ονείρων του

Στο πιο ψηλό κατάρτι του ο ναύτης ανεμίζει

Ένα τραγούδι

Ο έρωτας

Το τραγούδι του

Κι οι ορίζοντες του ταξιδιού του

Κι η ηχώ της νοσταλγίας του

Στον πιο βρεμένο βράχο της η αρραβωνιαστικιά προσμένει

Ένα καράβι

Ο έρωτας

Το καράβι του

Κι η αμεριμνησία των μελεμιών του

κι ο φλόκος της ελπίδας του

Στον πιο ελαφρό κυματισμό του ένα νησί λικνίζει

Τον ερχομό.

Η δεύτερη ποιητική συλλογή του Ελύτη ο “Ηλιος ο Πρώτος” βγήκε τρία χρόνια αργότερα, στα 1943. Η συλλογή αυτή ενόχλησε τους “νέους Αλεξανδρείς”, που είτε δεν τη διάβασαν προσεκτικά, είτε λησμόνησαν το γεγονός ότι ο Ελύτης πήρε ενεργά μέρος στον πόλεμο του '40 από την γραμμή των πρόσω. Ήδη στο ποίημα “Μια σπιλπνή αχιβάδα” της συλλογής αυτής υπάρχει μια διακριτική υπόμνηση στην τελευταία αυτή εμπειρία του ποιητή και μια αναφορά στην προσωπική διαλεκτική σχέση του με την Ελλάδα:

Είπα...

Την Ελλάδα που με σιγουριά πατάει στη θάλασσα

Την Ελλάδα που με ταξιδεύει πάντοτε

Σε γυμνά χιονόδοξα βουνά...

Η ποίησή του έγινε στόχος επιθέσεων. Το 1943 η Ελλάδα βρίσκεται υπό ξένη κατοχή. Πώς μπορεί λοιπόν, όταν ο κόσμος πεινάει και υποφέρει από τη σκλαβιά, ο ποιητής να εξακολουθεί να μιλάει την ίδια γλώσσα της αθωότητας, σαν να μην είχαν μεσολαβήσει τα συγκλονιστικά γεγονότα του Β' παγκοσμίου πολέμου; Τον αποκάλεσαν λοιπόν “ποιητή της Κυριακής” μαζί με άλλους κορυφαίους της γενιάς του '30.

Οι άλλοι ποιητές αγνόησαν τελείως την επίθεση κατά του ομοτέχνου τους. Ο ίδιος ο Ελύτης δεν έδειξε τότε να ενοχλείται. Ο άδικος λόγος φαίνεται όμως πως τον έθιξε βαθύτατα. Αργότερα θα τον δούμε να επανέρχεται στο ζήτημα αυτό και να επιχειρεί να αναιρέσει τις αβάσιμες κατηγορίες. Όλο το δέκατο άσμα από τα “Πάθη” του “Άξιον Εστί” (1959) είναι μια διακριτική και έμμεση απάντηση σ' αυτές:

Καταπρόσωπό μου εχλεύασαν οι νέοι Αλεξανδρείς:

ιδέστε, είπαν, ο αφελής περιηγητής του αιώνας!

Ο αναισθητος

που όταν όλοι εμείς θρηνούμε αυτός αγαλλιά

και όταν πάλι αγαλλιούμε

αυτός αναίτια σκυθρωπάζει...

ο απόβλητος από τις αγορές του αιώνας!...

Ο Αντίχριστος και ανάλγητος δαιμονιστής του αιώνας!...

Με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου 1940, ο Ελύτης στρατεύτηκε και ως έφεδρος ανθυπολοχαγός βρέθηκε στην πρώτη γραμμή του μετώπου.

Συνέλαβε τότε το όραμα να γράψει ένα σύνθετο ποίημα για τη μαχόμενη Ρωμιοσύνη, που μοίρα της είναι να βρίσκεται πάντα στα στενά και να υπερασπίζεται “τα τίμια και τ' αγαθά” για τα οποία η ζωή “δε θα χαθεί ποτέ της”.

Σε μια πρώτη φάση έγραψε τότε ο ποιητής το “Άσμα ηρωϊκόν και πένθιμον για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας” (1945), ένα ποίημα που βρίσκεται πολύ κοντά στην παράδοση του δημοτικού τραγουδιού, ως προς το ήθος, την έκφραση και το στίχο. Όπως στα μοιρολόγια, ο

ανώνυμος τραγουδιστής θρηνεί το χαμό και παράλληλα εγκωμιάζει τις αρετές και τις χάρες του αγαπημένου νεκρού, έτσι και ο Ελύτης διατηρεί στο ποίημα αυτό το διπλό χαρακτήρα του θρήνου και του εγκωμίου, που παρουσιάζει το δημοτικό τραγούδι:

Τώρα μεσ' στα θολά νερά μια ταραχή ανεβαίνει.

Ο άνεμος αρπαγμένος απ' τις φυλλωσιές

φυσάει μακριά τη σκόνη του

Τα φρούτα φτύνουν το κουκούτσι τους

Η γη κρύβει τις πέτρες της

Ο φόβος σκάβει ένα λαγούμι και τρυπώνει τρέχοντας

Κάθε βροντή ένας θάνατος καβάλα στον αέρα

Κάθε βροντή ένας άντρας χαμογελώντας άντικρυ

Στο θάνατο...

Τώρα κείτεται επάνω στην τσουρουφλισμένη χλαίνη

Μ' ένα σταματημένο αγέρα στα ήσυχα μαλλιά

Μ' ένα κλαδάκι λησμονιάς στ' αριστερό του αυτί

Μοιάζει μπαξές που τού 'φυγαν άξαφνα τα πουλιά

Μοιάζει τραγούδι που το φίμωσαν μέσα στη σκοτεινιά

Μοιάζει ρολόι αγγέλου που εσταμάτησε

Μόλις είπανε "γεια παιδιά" τα ματοτσίνορα

Κι η απορία μαρμάρωσε

Ήταν ωραίο παιδί...

Ήταν γερό παιδί... Ήταν γενναίο παιδί...

Με βήμα πρωινό στη χλόη που μεγαλώνει

Ανεβαίνει μοναχός και ολόλαμπρος...

Τόσο πιωμένος από φως που φαίνεται η καρδιά του

Φαίνεται μεσ' στα σύννεφα ο Όλυμπος ο αληθινός

Και στον αγέρα ολόγουρα ο αίνος των συντρόφων.

Το ποίημα αυτό έγινε ιδιαίτερα αγαπητό στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό. Όμως ο ποιητής δε φαίνεται να έμεινε ικανοποιημένος από το τελικό αποτέλεσμα, ίσως γιατί η σκόπευση του “Άσματος” είναι πολύ ευθύβολη και δεν απέδωσε το όραμα του ποιητή να δώσει τη μοίρα και τα πάθη του ελληνισμού όχι πια μόνο κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου, αλλά σε όλη του την ιστορική διαδρομή. Για το λόγο αυτό εργάζεται κατά τη δεκαετία (1948-1958) πάνω στο “Άξιον Εστί”, όπου φαίνεται ότι το όραμα του ποιητή αποκρυσταλλώθηκε τελικά στις επιθυμητές αισθητικές μορφές.

Το “Άξιον Εστί” είναι μια σοφά αρχιτεκτονημένη και περίτεχνη ποιητική σύνθεση που χωρίζεται ευκρινώς σε τρεις ενότητες: “Τη Γένεση”, “Τα Πάθη” και το “Δοξαστικό”.

Η “Γένεσις” αποτελείται από επτά ύμνους όπου με υψηλό ποιητικό τρόπο ο ποιητής αφηγείται τη δημιουργία του ελληνικού κόσμου και τη δική του γέννηση μέσα στον κόσμο. Εδώ ο Θεός δίνει στον ποιητή

α) τη συνείδηση της καλλιτεχνικής δημιουργίας:

“Έντολή σου, είπε, αυτός ο κόσμος
και γραμμένος μες στα σπλάχνα σου είναι
Διάβασε και προσπάθησε
και πολέμησε”, είπε
“Ο καθείς και τα όπλα του”, είπε...

β) τη συνείδηση του κοινωνικού χρέους

“Βλέπεις, είπε, είναι οι Άλλοι
Και δεν γίνεται αυτοί χωρίς Εσένα
Και δε γίνεται μ' Αυτούς χωρίς, Εσύ
Βλέπεις, είπε είναι οι Άλλοι
και ανάγκη πάσα να τους αντικρίσεις
η μορφή σου αν θέλεις ανεξάλειπτη νά 'ναι
και να μείνει αυτή...

Η δεύτερη ενότητα “Τα Πάθη” αποτελείται από άσματα, ωδές και αναγνώσματα. Το πρώτο μέρος αναφέρεται στον πόλεμο πάνω στα βουνά της Αλβανίας, το δεύτερο στην κατοχή και το τρίτο στον Εμφύλιο (Η Μεγάλη Έξοδος).

Στο τελευταίο ανάγνωσμα που φέρνει τον τίτλο “Προφητικών” ο ποιητής προβλέπει ότι όλος ο σημερινός αμαρτωλός κόσμος θα υποχωρήσει κάτω από τη μεγάλη πίεση του Ήλιου – που

αποτελεί μέγα σύμβολο στην ποίηση του Ελύτη - και θα γκρεμιστεί στα τάρταρα και ένας άλλος κόσμος καινούριος και αγνός θα έρθει και θα πάρει τη θέση του. Ένας κόσμος από τον οποίο θα έχει πια εξοστρακιστεί το κακό και ο οποίος θα στηρίζεται στην ομορφιά, τόσο την αισθητική όσο και την ηθική ομορφιά:

“Εξόριστε Ποιητή στον αιώνα σου, λέγε τι βλέπεις;

Βλέπω τα χρώματα του Υμηττού στη βάση την ιερή του Νέου Αστικού μας Κώδικα...

Βλέπω τους έφηβους και βλέπω τα κορίτσια στην ετήσια

Κλήρωση των Ζευγαριών...

Βλέπω ψηλά, μες στους αιθέρες, το Ερέχθειο των Πουλιών

Βλέπω τη διαρκή επανάσταση φυτών και λουλουδιών...

Το “Άξιον Εστί” κλείνει μ' ένα τρίτο μέρος, το “Δοξαστικόν”, όπου αινούνται όλα εκείνα τα στοιχεία, από τα πιο ταπεινά έως και τα πιο μεγάλα του τόπου αυτού, τα οποία με το πέρασμα του καιρού έχουν αποτελέσει οργανικά μέλη μιας πολύπτυχης, ιδιόμορφης και βαθύτατα ουμανιστικής παράδοσης:

Άξιον εστί το φως και η πρώτη

χαραγμένη στην πέτρα ευχή του ανθρώπου

η αλκή μες στο ζώο που οδηγεί τον ήλιο

Άξιον εστί το χώμα που ανεβάζει

μιαν οσμή κεραυνού σαν από θειάφι

του βουνού ο πυθμένας όπου θάλλουν

οι νεκροί άνθη της αύριον !

Είπα πιο πάνω, ότι η ποίηση του Ελύτη είναι βασικά ερωτική. Τώρα θα προσθέσω ότι η ποίηση του Ελύτη είναι βασικά ηθική. Η πάλη ανάμεσα στο καλό και το κακό, στο δίκαιο και το άδικο, στην αρετή και την αμαρτία είναι κεντρικός άξονας της ποίησής του. Στο “Άξιον Εστί” αναρωτιέται για την ιδιαίτερη φύση του καλού και του κακού και ποια είναι η θέση του ανθρώπου απέναντι σ' αυτές τις αρχέγονες δυνάμεις που δυναστεύουν τον κόσμο:

Τι το καλό; Τι το κακό;

Ένα σημείο. Ένα σημείο

και σ' αυτό πάνω ισορροπείς και υπάρχεις

κι απ' αυτό πιο πέρα ταραχή και σκότος...

Χρέος του ανθρώπου είναι να κυνηγήσει το κακό:

κι όπου κακό κρυφό να το παιδεύει...

ή να το ξορκίσει ζητώντας καταφύγιο μέσα στις ηθικές αξίες της εθνικής παράδοσης:

Όπου και να σας βρίσκει το κακό, αδελφοί,

Όπου και να θολώνει ο νους σας,

μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμό

και μνημονεύετε Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη...

Μετά το 'Άξιον Εστί' ο Ελύτης θα συνεχίσει την προσπάθειά του να δώσει έργα μ' έναν πιο σύνθετο χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα η εργογραφία του περιλαμβάνει:

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

• Ποιήματα

«Προσανατολισμοί», (1940)

«Ήλιος ο πρώτος, παραλλαγές πάνω σε μίαν αχτίδα», (1943)

«Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας», (1946)

«Έξη και μια τύψεις για τον ουρανό», (1960)

«Το φωτόδεντρο και η δέκατη τέταρτη ομορφιά», (1971)

«Ο ήλιος ο ηλιάτορας», (1971)

«Το Μονόγραμμα», (1972)

«Τα Ρω του Έρωτα», (1973)

«Τα Ετεροθαλή», (1974)

«Σηματολόγιον», (1977)

«Μαρία Νεφέλη», (1978)

«Τρία ποιήματα με σημαία ευκαιρίας», (1982)

«Ημερολόγιο ενός αθέατου Απριλίου», (1984)

«Ο Μικρός Ναυτίλος», (1988)

«Τα Ελεγεία της Οξώπετρας», (1991)

«Δυτικά της λύπης», (1995)
«Εκ του πλησίον»
«Η ποδηλάτισσα»
«Ήλιος ο πρώτος», (1943)

• Πεζά - δοκίμια

«Η Αληθινή φυσιογνωμία και η λυρική τόλμη του Ανδρέα Κάλβου», (1942)
«2χ7 ε» (συλλογή μικρών δοκιμίων)
«Ο ζωγράφος Θεόφιλος», (1973)
«Ανοιχτά χαρτιά» (συλλογή κειμένων), (1973)
«Αναφορά στον Ανδρέα Εμπειρικό», (1977)
«Η μαγεία του Παπαδιαμάντη», (1975)
«Τα Δημόσια και τα Ιδιωτικά», (1990)
«Ιδιωτική Οδός», (1990)
«Εν λευκώ» (συλλογή κειμένων), (1992)
«Ο κήπος με τις αυταπάτες», (1995)

• Μεταφράσεις

«Δεύτερη γραφή»
«Σαπφώ»
«Η αποκάλυψη», (1985)

Ο Ελύτης εμφανίζεται ως ένας μεγάλος τεχνίτης της ελληνικής γλώσσας. Για τον Ελύτη θα μπορούσε κανείς να επαναλάβει τα λόγια του Σολωμού στο “Διάλογό του” με το σοφολογιότατο: “Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου, πάρεξ ελευθερία και γλώσσα;” Η γλώσσα γι’ αυτόν είναι ενιαία και αδιάσπαστη στη διαχρονική της εξέλιξη:

Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου...

Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα-πρώτα Δόξα Σοι !...

Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα λόγια του Ύμνου...

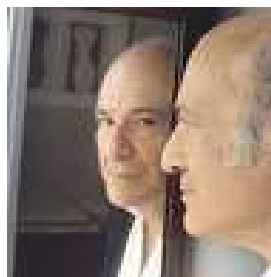
Μέσα στο άσμα αυτό επισημαίνονται οι τρεις μεγάλοι περίοδοι της ελληνικής γλώσσας, καθώς η καθεμιά τους χαρακτηρίζεται από την παρουσία ενός μεγάλου ποιητή : - η αρχαία γλώσσα (Όμηρος) - η βυζαντινή γλώσσα (Ρωμανός ο Μελωδός) – η νεοελληνική γλώσσα (Σολωμός).

Ο Ελύτης δε διστάζει να χρησιμοποιήσει τύπους και λέξεις από την παλιότερη γλωσσική παράδοση που τις μεταμοσχεύει μέσα στο σώμα της ποίησής του, η οποία όχι μόνο δεν τις απορρίπτει αλλά τις αφομοιώνει αμέσως με καταπληκτικό το τελικό αισθητικό αποτέλεσμα. Πάρα πολλά ποιήματά του βρίθουν από “λόγια” κυρίως λεξιλογικά, στοιχεία. Στο ποίημα “Ηλικία της γλαυκής θύμησης” λόγου χάρη, έχουμε το στίχο:

έλυτρα χρυσά του Αυγούστου στο μεσημεριάτικο ύπνο... όπου η αρχαία ελληνική λέξη “έλυτρα” όχι μόνο δεν ενοχλεί, αλλά δίνει και μια περίεργη στίλβη στον ποιητικό λόγο.

Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια η ενασχόληση του Ελύτη με τη μετάφραση της Σαπφώς, που τον έφερε σε πιο στενή επαφή με την αρχαία ποίηση, άφησε τα ίχνη της στη γλώσσα του. Χαρακτηριστική περίπτωση “ο Μικρός Ναυτίλος”. Εδώ μάλιστα ο Ελύτης την πάγια αυτή τεχνική του, του ενοφθαλμισμού λόγιων στοιχείων στο σώμα της ποίησής του, την έσπρωξε ως την πιο ακραία της συνέπεια, στη σύνθεση δηλαδή ενός ολόκληρου ποιήματος για τη σελήνη σε αρχαία γλώσσα:

Ως εν ουρανίω έαρι ραντισμούς
Μυρίους ακτίνων εκλικμίζουσα
Φαιοπράσινος επεφάνης
Κι εις ευόλισθον κλιτύν αστέρων
Με ληκύθιον ύπνου προβαίνουσα
Τους αργολογούντας χαμαί
Πατήσασα ήτμησας...

Με το εγχείρημα αυτό ο Ελύτης σαφώς δεν επιχειρεί καμιά επιστροφή στην καθαρεύουσα, γιατί κάτι τέτοιο θα ήταν όχι μόνο κωμικό, αλλά ανέφικτο για λόγους ιστορικούς, κοινωνικούς, ψυχολογικούς, ηθικούς.

Σ' αυτή την εποχή της γλωσσικής ξηρασίας ο ποιητής σηματοδοτεί τα περάσματα για να μην χάσουμε το δρόμο προς την πηγή. Και πηγή, βέβαια, δεν είναι η καθαρεύουσα, είναι η ελληνική γλώσσα στη διαχρονική της ενότητα από τον Όμηρο μέσα από τον Ρωμανό τον Μελωδό ως το Σολωμό.

18 Μαρτίου 1996: σε μια βροχερή Αθήνα, στις δύο το μεσημέρι, ο ποιητής αφήνει την τελευταία του πνοή στο σπίτι της οδού Σκουφά 23.

Ο Οδυσσέας Ελύτης έφυγε...

Κάτοχος της χάρης που φέρνουν μόνον οι περιούσιοι, μας μίλησε για την αξία του έσω Ελληνισμού, τον Έρωτα, το χρώμα των λέξεων, το άφθαρτο γαλάζιο, το Αιγαιοπελαγίτικο όνειρο. Ο Ελύτης μέσα από μια ποίηση άσπιλης ομορφιάς υποβάλλει τον αναγνώστη σ' ένα είδος ψυχικού καθαισμού και μετά τον βάζει σ' ένα δρόμο που οδηγεί στο μυστικό κήπο, όπου :

το αμύγδαλο του κόσμου

πάλλει μες στα φυλλώματα...

Και ενώ τώρα εκείνος ταξιδεύει μακριά, όλα αυτά θα μείνουν για πάντα εδώ. Δικά μας.

“Μνημονεύετε λοιπόν Διονύσιο Σολωμό, μνημονεύετε Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, μνημονεύετε Οδυσσέα Ελύτη”.

Βιβλιογραφία

Mario Vitti “Η γενιά του Τριάντα”

Mario Vitti “Οδυσσέας Ελύτης”

Διαδίκτυο

Αποσπάσματα έργων του : <http://www.snhell.gr/anthology/writer.asp?id=9>

Αναγνώσεις ποιημάτων του : <http://www.snhell.gr/lections/writer.asp?id=9>

Ο Ελύτης μιλά για τη σχέση Ελλάδας – Ευρώπης : <http://www.youtube.com/watch?v=hoNlcsiuUdk>

Την εργασία επιμελήθηκαν οι μαθήτριες
της τάξης Γ'3 του Γυμνασίου Ιστιαίας Εύβοιας:

Αναστασία Τσιτσοπούλου &

Παναγιώτα Σταματοπούλου

Φεβρουάριος 2012